

Remény – illúziók nélkül

2005. október 23-a, reggel. Az idő borongós, de nem kellemetlen. Hónapok óta először érzek magamban némi elszánást, hogy – a *Hitel* szerkesztőségének felkérését többé nem halogatva – nekifogjak ennek az írásnak. Valamiféle mérleget kellene készítenem a rendszerváltás (már a szó is idegesít) elmúlt tizenöt évéről. Miért tologattam magam előtt a feladatot mint valami sziklatömböt, amelyet alig-alig lehet megmozdítani és az útról félretolni? Önvédelemből? Gyávaságból? Tehetetlenségből? Egy kicsit megértőbben fogalmazva: talán hagytam volna, hogy gondolataim tovább érlelődjenek? Nem tudom a választ, csak sejtem.

A kora reggeli televíziós adásba belepillantva (képtelen vagyok a csevelyt teljes terjedelmében végignézni) egy-egy korabeli filmfelvétel térít észhez. Megvan! – villan fel az agyamban a felismerés. 1956. október 23. (Tizennégy évesen ott voltam a Rádiónál, mindent láttam, mindenre emlékszem, mintha tegnap történt volna, nekem később mesélhettek!) Ez az a dátum, ez az az idő- és tájékozódási pont, amelyhez érdemes a rendszerváltás eseményeit is viszonyítani! Arra is világosan emlékszem, hogy november 4-e hajnalán apám milyen kétségbeesetten és feldúltan hallgatta Nagy Imre szózatát: „csapataink harcban állnak!”, s ez akkor nagyon is hihető volt, hiszen a közelből ágyúlövések hallatszottak. A rádió nemsokára elnémult, s amikor ismét megszólalt, az első percek egyikében – véletlenül, szándékosan, ki tudja – szólt az enyelgő, buja nőta: „Jaj, cica eszem azt a csöpp kis szád...”

Ugrom az időben. 2004. december 5. A népszavazást követő késő esti órákban a Belügyminisztérium Duna Palotájából a televízió egyenes adást közvetít. A megmondók már elmondták összes mondókájukat, már csak egy riporter tehetetlenkedik, mulatja az időt. Látni az üres étermet, s a tudósító, más mondanivalója híján, az aznap esti étlapot olvassa fel. (A „jaj, cica” történetesen nem hangzott el, különben a milió ideális díszlet egy operett-előadáshoz.) Bennem pedig Illyés Gyula néhány verssora kavargog: „...hazák vesztek el – ki meri siratni verklí futamokkal?” Vagy egy másik részlet: „...Bánatomat sérti, ki léha vigaszt húz a fülembe; anyánk a halott – a búcsúzóit ne kuplé-dal zengje.”

A vers hangvétele megnyugtat. Jólesik a belőle sugárzó pátosz, amelyen finnyás írástudók mostanában oly kéjes örömmel gúnyolódnak, most nekem valóban vigasz. A Kádár-rendszer alatt értettem a dolgok folyását, ami pedig most, jószerivel immár másfél évtizede történik, nem értem. A nemzeti önismeretemmél lenne a baj? Lehet.

Korábban szentül hittem, hogy évszázadok balsorsa és balítélete miatt azért nem tudtunk kiegyenesedni, mert amikor a nemzet a függetlenségéért küzdött, s vele egy időben a szükséges organikus társadalmi reformokat is végre akarta hajtani, azt idegen

hatalmak fojtották vérbe, illetve gátolták meg. 1848–49 után az osztrákok, 1945 után és 1956-ban a szovjetek akadályozták meg a magyar társadalom szerves fejlődését. Függetlenség és társadalmi haladás minálunk nem haladhatott együtt.

Közel másfél évtizede szabadok vagyunk, most pedig kiderült, hogy rosszul bánunk a szabadsággal. Vajon miért? Az okot eddig magamnak sem mertem bevallani, de most kénytelen vagyok kimondani: az írástudók árulása miatt! (Nem új keletű ez az árulás.)

Az indokokat kutatva ismét átlapoztam régebbi olvasmányélményeimet. Majd tíz éve ismerkedtem meg a következő sorokkal. (A szerző nevét nem említem, mert – s ez is a beteges közélet jellemző tünete – ma elsősorban nem az a fontos, hogy mi hangzik el, mi olvasható, hanem hogy azt ki mondta vagy írta. Ezt hívják helyezkedési ösztönnek.) Próbáljunk most erre az öt mondatra koncentrálni.

„Nagy gondolkodóink sora ostorozta a nemzetet szalmaláng-természete miatt, amely könnyen lelkesedik, de a kitartó munka helyett hajlamos a csodavárásba menekülni, rosszabb esetben a belső vitákban felőrlődni. A könnyű megoldásokat keresők és az oktalan gyűlölködők azonban csak akkor válnak veszélyessé, ha talál-
nak maguknak szószólót, vezért, akit ideig-óráig prófétának hittek, pedig sok esetben csak hamiskártyásnak bizonyult. Sokszor még a reánk erőltetett vezetők is szert tudtak tenni időleges – nagyon múlandó – népszerűsége, mert az emberek a szükségből szeretnek erényt kovácsolni és reményt faragni, ezért bizalommal fordulnak a kényszer útján kapott felsőbbbséghez is. De a mai műveltségi viszonyok mellett nincs rá mentség, ha a széles körű tanult réteg engedi, hogy gátlástalan demagógok, félművelt agitátorok és tudatos félrevezetők, jobb esetben javíthatatlan ábrándozók a választók széles rétegeit elbolondítsák. (Sapientia sat! F. Á.) Ez ma a magyar írástudók felelőssége.”

Tíz éve nem gondoltam volna, hogy az imént idézettek 2005-ben milyen időszere-
rűek lesznek, amikor a gátlástalan demagógia, a félműveltek agitálása és a tudatos félrevezetés uralma következik be. A rendszerváltás után tizenöt évvel pedig ismét a népbu-
títás üli a torát. A következményeibe jobb nem belegondolni. Politikai elemzők gyakran mondogatják, hogy ami 1989–1990-ben történt, az csak az 1867-es kiegyezéssel mérhető össze. Bárcsak így lenne! Kétségtelen, vannak hasonlóságok. De a kiegyezés után tizenöt évvel az országban példátlan anyagi gyarapodás és gazdasági növekedés következett be, ma pedig – úgy látszik, nekünk többször is ugyanabba a hibába kell esnünk – a példátlan eladósodás Damoklész kardja himbálódzik a fejünk felett. A mai magyar társadalom izgatott idegállapota, vöröslő arca nem az egészség, hanem a (szellemi) betegség jele. Csupán az elmúlt négy évben több mint százezerrel lettünk kevesebben. Kinek jó ez? Ha felelős politikusok vezetnék ezt a társadalmat, akkor tisztában lennének ennek az újabb – főleg az utódainkat sújtó – nemzeti katasztrófának a következményeivel, s minden egyebet félretéve ennek a legfenyegetőbb veszélynek az elhárítására koncentrálnának. Torkuk szakadtából kiáltanák bele a magyar társadalomba: Emberek! Ennek rossz vége lesz! Hallott-e valaki is a hatalom részéről az utóbbi években ilyen vészjósló figyelmeztetéseket?

A jó vezetők előljárók is egyben. Jó példát mutatnak abban is, hogy kimondják a rettenetet, azzal azt fel is oldják. Elérendő életcélt, követendő modellt mutatnak

fel mindenki számára. A jelenlegi országvezetés viselkedéséből, életmódjából (nem a szözuhatagaiból) milyen életcél, aspiráció, üzenet olvasható ki? Az, hogy légy gazdag, s ha elég ügyes, kitartó, rámenős vagy, akkor te is építhetsz magadnak wellness-centrumot, fitness-klubot, házi luxususzodát. (Úszni valóban jó.) Élvezd az életet! Bódulj! Ringasd el magad! – ez a mai hatalom krédója.

Miközben a mosónők ma is korán halnak. Esténként, lerogyva, holt fáradtan „álmodik a nyomor”. Ebben segít a televízió (a korábbi háromnegyed évszázadhoz képest ez valóban változás!). Proletárok örüljetek! A „Buzera”, a „Heti hetes”, a „Való világ” értetek van, és rólátok szól! Háláljátok meg pártunk és kormányunk nagylelkűségét, hiszen mindezt ingyen kapjátok! Soha ne feledjétek, hogy kinek köszönhetitek a búfelejtő kikapcsolódást! S azt se, hogy kik a jótevőitek! Kikre kell leadni voksaitokat! Az egyszerű, robotos ember pedig rendszerint hálás és ragaszkodó. A „jóságot” szavazatával is meghálálja.

Hova fog mindez vezetni? Az a kivételes szerencse jutott osztályrészemül, hogy 2000 és 2004 között négy évet külföldön tölthettem. Hazajövet jobban észre tudtam venni a változásokat, amelyek lesújtóak: az utolsó három évben példátlan ütemű züllés, leépülés, szétesés következett be Magyarországon. Ha ez így folytatódik, akkor belátható időn belül ismét csúfságára leszünk Európának.

És mégis! Dum spiro, spero. A latin közmondás szerint az ember, amíg él, remél. Ma sem tehet mást! Lépten-nyomon tapasztalva az alakoskodás, a kétszínűség, a megannyi gátlástalan törtetés, a másik ember agyontaposásának mindennapos gyakorlatát, nagyon is érthető, hogy sokan visszasírják a Kádár-rendszert, amit különben nem nagyon szívteltek. Meg kell érteni őket, amikor látják, hogy hivatásos szélhámosok prédájává válik az egész ország. Meg kell érteni a kétségek között őrlődőket is. A kétségbeesés viszont az egyik legrosszabb tanácsadó.

Boldogtalan az a nép, amelynek előljáróival szemben kell megvédenie a maga tartását. Van, akinek ez sikerül, s van, akinek nem. Mít lehet legalább elvben tenni itt ma, Magyarországon, hogy ki lehessen törni az ördögi spirálból? Az életösztön apró, sokkoló villanyütéseire lenne szükség. Méreteiben egészen más, de lényegét tekintve pozitív sokkhatás volt 1956 néhány napja is. '56 tanulságai – mutatis mutandis – ma is aktuálisak:

1. Mindenekelőtt annak a közérzésnek az általánossá válása, amikor az emberek nemcsak magukban, hanem mások előtt is ki merik mondani, hogy „elég volt!”. Miből volt elég? A hazugságból, a képmutatásból, a félrevezetésből, a cinizmusból. Azonkívül a hatalommal való visszaélésből, a másik ember megalázásából, a kiájtathatóságából, a manipulációból, a színjátékból. *A bizalmatlanságból.*

2. A másik, pillanatnyi ideig tartó sokkhatás annak felismerése, hogy „másként is lehet!”. Mít lehet másként is tenni? Az érdekek egyeztetését a figyelmesség, a megértés, az empátia, a jót akarásának a szellemében. *A bizalom légkörében.*

3. A közös tervekből születik a közös akarat, az együttes fellépés, az egységes kiállás, a figyelmes feladatmegosztás, a sikerben való osztozás élménye, a közösségi élet normális életfunkcióinak megtapasztalása. *A türelem nevelő iskoláján keresztül.*

4. Az önbecsülés, az önérzet erejének visszaszerzésével a beteges kisebbségi érzéstől való megszabadulás felemelő átélése. *Az emberi méltóság nevében.*

E négy pont alapján akár egy teljes nemzeti program is megalkotható. De csak abban az esetben, ha az összefogás reális célok elérése érdekében történik, amelyeket értelmesen kell megfogalmazni és körültekintően kivitelezni. Elég volt a nagyzolásból és a délibábok kergetéséből! Minden egészséges közösségben léteznek olyan jelzőrendszerek, beépített mechanizmusok, amelyek mutatják a csoport tagjai számára, ha valami nincs rendjén. Szükség esetén a tagok normális veszélyérzete működésbe lép, melynek állandó meghibásodása a magyar társadalom egyik krónikus betegsége, és teljesen torz helyzetfelismeréshez is vezethet. A veszélyérzet katasztrofális hiánya mutatkozott meg 1918-ban és 1944-ben. A következményei ismereteseek.

Végezetül a címre vonatkozóan egy rövid megjegyzést szeretnék tenni. A remény pozitív fogalom, és semmiképpen sem fér össze a rosszkedvvel. Ez pedig azt jelenti, hogy nagy-nagy emberi erőfeszítést igényel a rosszkedv feletti uralom azok részéről, akik látják a bajokat, s véleményüknek hangot is adnak. A remény önmagában nem a bizonyosság, hanem a jóleső, némi kis izgalommal teli várakozás ideje. Semmiképpen nem az ábránd szinonimája, hanem az előlegezett bizalomé. A magyar társadalom közeli jövőjének alakulása és a demokrácia minőségének szempontjából alapvető fontosságú, hogy a polgárok közötti együttműködés a bizalomra vagy a bizalmatlanságra fog-e épülni.

Reménykedjünk! ❧